

УДК 821.161.2

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/47-4-14>

Галина СОКОЛ,
orcid.org/0000-0002-5541-3246
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри філології та перекладу
Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу
(Івано-Франківськ, Україна) halyna4@ukr.net

ТЕМА МИСТЕЦТВА ТА ДОЛІ МИТЦЯ У НОВЕЛІ ГАЛИНИ ЖУРБИ «ГІСТЕРІЯ»

У статті досліджено проблематику новелу Галини Журби «Гістерія». В центрі уваги один із представників богемного світу художник Марко. Письменниця достовірно відтворює світ творчої інтелігенції, до якого сама належала й добре знала всі його прояви. У процесі дослідження особливу увагу відведено людині, котра творить, сотні разів обмірковує та змінює свій творчий задум, щось їй вдається, а щось доводиться переробляти. Окремо відзначено, що авторка привертає увагу читача не лише до його дії та вчинків, але й до внутрішнього світу художника, його емоційного та психологічного стану в моментах творчого натхнення та повного розчарування. Відзначено, що для більш повного відтворення образу митця, авторка показує читачам його цілковитий антипод – безпринципного гендьяра, готового купувати та продавати все і всіх. Проаналізовано, як Галина Журба передає креативність, душевні переживання та злети митця Марка й ницість та безпринципність гендьяра Чильського. Художній текст твору націлений перш за все на відтворення емоційного та психологічного стану головного героя в екстремальні моменти. Письменниця передає біль митця, яким пронизано увесь твір. У відтворенні головних персонажів ключовим є протиставлення душі та грошей. Для ще більшого збурення емоцій та переживань письменниця показує гру, яка збуджує художника, та демонструє швидкий перебіг таких його почуттів, як інтуїція, передчуття програшу, повне розчарування і водночас прозріння щодо власної картини, а тоді ще більшу гіркоту через втрату не лише чудового власного витвору, а й коханої. Біль розлуки з Ганкою підсилено тим фактом, що Чильський вважає її своєю річчю. Зрештою, різнобарв'я передсмертних марень Марка та його дивні візії в останні хвилини життя – це ще один доказ того, що в новелі поєднано прояви імпресіонізму з характерними рисами поетики експресіонізму, це свідомо деформація картин дійсності, тяжіння до абстрактного загострення емоційності, наявність елементів гротеску та фантастики. Доведено, що Галині Журбі вдалося літературними засобами майстерно втілити образ представника інтелігенції та передати його розгублено-нервовий стан.

Ключові слова: модернізм, психологізм, імпресіонізм, художник, картина, внутрішній світ.

Halyna SOKOL,
orcid.org/0000-0002-5541-3246
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Philology, Interpreting and Translation
Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas
(Ivano-Frankivsk, Ukraine) halyna4@ukr.net

THE THEME OF ART AND ARTIST'S FATE IN HALYNA ZHURBA'S SHORT STORY "HYSTERIA"

This article examines the problems of Galina Zhurba's short story "Hysteria". The focus is on one of the representatives of the bohemian world, the artist Marco. The writer faithfully recreates the world of the creative intelligentsia, to which she belonged and knew all its manifestations. In the process of research, special attention is paid to a person who creates, reflects and changes his creative idea hundreds of times, succeeds in something and has to rework something. It is separately noted that the author draws the reader's attention not only to his actions and deeds, but also to the inner world of the artist, his emotional and psychological state in moments of creative inspiration and complete disappointment. It is stressed that in order to get better reproduction of the artist's image, the author shows the readers his complete antipode – an unscrupulous trader, ready to buy and sell everything and everyone. It is analyzed how Halyna Zhurba conveys the creativity, emotional experiences and ups and downs of the artist Mark and the merchant Chilsky's meanness and unprincipledness. The artistic text of the work is aimed primarily at reproducing the emotional and psychological state of the protagonist in extreme moments. The writer conveys the pain of the artist, which permeates the entire work. In the reproduction of the main characters, the key point is the opposition of soul and money. In order to get greater surge of emotions and experiences, the writer shows a game that excites the artist, and demonstrates the rapid flow of his feelings such as intuition, anticipation of loss, complete disappointment and at the same time insight into his own picture, and then even greater bitterness over the loss of not only his own wonderful work but also beloved. The pain of parting

with Hanka is exacerbated by the fact that Chilsky considers her his thing. After all, the variety of Mark's pre-death delusions and his strange visions in the last minutes of his life is another proof that the novel combines the manifestations of Impressionism with the characteristic features of Expressionism poetics; it is conscious deformation of reality pictures, tendency to abstract emotions aggravation, presence of grotesque and fiction elements. It is proved that Halyna Zhurba managed to embody the image of a representative of intelligentsia skillfully by literary means and to convey his confused and nervous state.

Key words: modernism, psychologism, impressionism, artist, painting, inner world.

Постановка проблеми. Для літератури модернізму властиве звернення до тем, пов'язаних із мистецтвом та долею митців (яскравим прикладом є проза Ольги Кобилянської та Дарії Віконської). Саме до такої проблематики звернулася і Г. Журба в новелі «Гістерія». Дослідник В. Крупка вважає, «що модерністська манера художнього мислення властива чи не всім творам письменниці другого десятиліття ХХ століття, її імпресіоністичні малюнки пейзажної новелістики позначені глибоким психологізмом, лаконічністю і розмитістю і незакінченістю думки» (Крупка, 2014: 51). Саме на цей період припадає новела Г. Журби, котра вперше з'явилась на сторінках «Української хати» в 1913 році. В. Мацько писав: «...прозу Журба творила в поетично-ліричній тональності. Життєтворчі начала об'єднують художні форми буття у відповідну художньо-естетичну модель, синкретичну у своєму становленні: експресіоністичний, імпресіоністичний і романтично-натуралістичний стан світу» (Мацько, 2014: 76). Дослідник зауважив, що «за оповідання «Гістерія» Журба одержала свій перший і останній гонорар в «Українській хаті» – 9 рублів» (Мацько, 2014: 69). На те, що «аналіз поезики ранньої прози Г. Журби переконує у її приналежності до модернізму» вказує також І. Хоцянівська (Хоцянівська, 2014: 113).

Аналіз досліджень. Творчу спадщину Г. Журби досліджували Н. Шумило, Н. Мафтин, А. Гуляк і Н. Науменко, П. Іванишин, В. Мацько, М. Комариця, С. Денисюк, А. Віннічук, В. Крупка, І. Руснак, І. Хоцянівська. Хоча чимало науковців вивчали вже малу прозу Галини Журби – вона все ж досі залишається маловідомою серед пошанувачів української літератури.

Мета статті – дослідити на прикладі новели Галини Журби «Гістерія» емоційний та психологічний стан одного з представників світу творчої інтелігенції художника Марка та долю його твору. Показати на прикладах поєднання у розгляданому творі різних літературних стилів.

Виклад основного матеріалу. У новелі «Гістерія» предметом зображення письменниці став добре відомий їй світ тодішньої творчої інтелігенції. Середовище творчих особистостей, сповнених власних поглядів та внутрішніх переживань, було близьке авторці. С. Денисюк, який

визначає жанр цього твору як повість, висловив думку, що раніше достатньо було б самої назви, щоб звинуватити автора у декадентстві та песимізмі, однак «уважне прочитання новели переконує у тому, що Г. Журба не ставила собі метою епатувати читача. Її завдання – максимально показати внутрішній світ людей, яких за теперішньою термінологією можна назвати богомою» (Денисюк, 1998: 143–144). Н. Шумило, згадуючи вказаний твір Г. Журби, звернула увагу, що «Гістерія», позначена «підвищеною увагою до людського «я», демонструє «утвердження самоцінної особистості, посилення суб'єктивної позиції автора в зображенні явищ дійсності» (Шумило, 2003: 257).

Головний герой новели – художник Марко, що завершує писати картину, яка відображає його спогади про найкращі моменти особистого життя в Коринті. Письменниця передає стан творчої людини, що закінчує роботу над твором, який за задумом повинен був стати відображенням його мрії, бо «вклав у нього половину душі, – ні, себе всього» (Журба, 1913: 4). Проте, як часто трапляється з творчими особистостями, закінчений витвір не виправдав сподівань митця – побачене лиш наполовину нагадувало його найзаповітнішу мрію. Окрім того, що художник приділив їй багато часу, всі свої думки й був «переповнений» ідеєю своєї картини, його спіткало розчарування й водночас якість спустошення. Давній приятель Марка по університету Жоржик одразу ж розгадує настрій друга, йому вдається углядіти в картині її суть: «Властиво ти гістерик, вліпив там себе всього. <...> Але це річ чудова, бо в ній єсть живий біль. Зовсім ще не застиглий, червоний біль» (Журба, 1913: 5). Але чи бажав сам митець, щоб цей біль був помічений іншими? На думку С. Денисюка, «цей живий біль пронизує і весь твір Г. Журби» (Денисюк, 1998: 144).

У своєму творі письменниця вимальовує перед читачем представників двох протилежних сфер діяльності з усіма притаманними їм рисами характеру – людину творчості Марка і гендляря Чильського, що органічно не переносять один одного: «Були у всіх відносинах людьми з антиподів, обидва не любилися і почували це взаємно» (Журба, 1913: 4). Один – зі своїми власними прин-

ципами та творчими задумами, інший – одразу все і всіх оцінює грішми й дуже приземлений та безцеремонний. Всю душевну ницість й безсормний неприхований цинізм людини, для якої на першому місці гроші, за які Чильський готовий придбати геть усе – твори мистецтва, жінок, почуття, авторка розвінчує в невимушеній бесіді двох чоловіків за вечерею. Художник і гендляр ще яскравіше проявляються як цілковиті протилежності, перший – «ніколи не продавав своїх праць – вважав це за річ високо неетичну. Шматок своєї душі змінити на рублі...» (Журба, 1913: 4); другий – «в кожному слові, в кожному жесті його почувався філістер. Така сита самовдоволена людина» (Журба, 1913: 96). Адже, як слушно зауважує Л. Гінзбург, «типологія людини перевіряється на другорядних напрямках, не магістральних до його панівної настанови. Важливо, як людина ставиться до інших речей і якого типу цінності вона з них вибирає» (Гінзбург, 1979: 148).

І ось цей ситий та завжди задоволений собою та життям гендляр умів ще й грати та отримувати зиск на почуттях та емоціях людей, тож не дивно, що він забажав заволодіти цією картиною. Пропозиція Чильського щодо власного вистражданого й народженого з глибини душі твору викликала у Марка внутрішній спротив – як продати «ситому філістрові з душею звозчика» річ, «вигойдану на хвилях моїх снів?» (Журба, 1913: 98). Художник не може уявити «свою коринтську елегію вплетену в буржуазне, одерте зі смаку життя Чильського» (Журба, 1913: 98). Та всупереч власним переконанням він на хвилі емоційного пориву, що не рідкість для людей творчої богеми, погоджується на кілька партій у більярд, сам не знаючи, що це: «Алкоголь, нікотин, чи газард...» (Журба, 1913: 99). Письменниця не ідеалізує головного героя, вона показує всі грані його творчої та неприборканої натури, викриваючи і його вади – гра збуджує, з'являється азарт і на кону вже його вистраждана картина – погодився, бо знав, «що цю партію гратиме всіма нервами» (Журба, 1913: 100). Можливо, саме такого переживання не вистачало митцеві на ту мить і він хотів таким чином полоскотати собі нерви. Але оголені нерви й тонка інтуїція вмить приносять й іншу думку: «І чудово, одночасно, почував, що програє Чильському свій образ» (Журба, 1913: 100). Передчуття художника справджуються – картину програно і його охоплює розчарування. Г. Журба показує тотальне спустошення свого героя після програшу – у Марка жодних відчуттів, навіть злості на себе немає, усвідомлення всього прийшло лише згодом. Прозріння художника письменниця

передає через збурення різних почуттів, що охопили його душу. Переживши біль втрати, обману, зради й розчарування, він наче новими очима побачив свою картину й саме в цьому емоційному виснаженні він збагнув, що втілює свій творчий задум та душевні переживання у творі, котрий уже втратив: «Боже, яка це чудова картина!» (Журба, 1913: 165). Інше бачення з'явилося не лише внаслідок програшу, а й після зухвалого зізнання Чильського про те, що його власністю став не тільки твір митця, а й його кохана Ганка, саме власністю, бо говорить про неї хизуючись, як про річ, якою вдалось заволодіти: «Моя, – повторив з натиском Чильський, схочу оженюсь... схочу... бо моя, пане артисте!» (Журба, 1913: 165). Саме ця зухвала заява гендляра зняла останню пелену з очей художника й дозволила йому самому збагнути всю глибину власної картини та в ту саму хвилину остаточно зрозуміти, що він назавжди втратив свій витвір. Ці шалені психологічні та емоційні гойдалки не минулись безслідно.

Закінчується твір «передсмертними кольоровими візіями психічно травмованого художника» (Журба, 1913: 294). Останнє, що він побачив – це «семибарвне» обличчя його колишньої Ганки: «Червоно-сині горіють простори. Ллються в якийсь океан вогненний. Землі й неба немає. Тихо безмірно. Все єсть умерле. Все єсть в прапочаткові. В потоці огню. А з глибини океану виниряє тварюка. Зад та лапи пантери, груди має набряклу жіночу. Мідяне волосся волоче по червонім океані хвиль. Блюзкає рожево-крівавою піною. Пливе к йому, розкидає волохаті хижачькі лапи і відкриває лице своє звернене до його. Лице Ганки. [...] Ріжнобарвіста райдуга каламутних і застиглих вогнів. І знов ціле семибарвне лице Ганки» (Журба, 1913: 168–169). У цьому епізоді поєднано виразні прояви імпресіонізму разом із характерними рисами поезики експресіонізму, це свідомо деформація картин дійсності, тяжіння до абстрактного загострення емоційності, наявність елементів гротеску та фантастики.

Письменниця перенесла всю увагу на внутрішній світ свого героя, завдяки чому їй вдалося майстерно втілити образ представника інтелігенції, що здатен «до рефлектування, роздвоєння психіки, відчуття присутності в собі «іншого», почасти не самототожного, – розчарованого та заглибленого у власні песимістичні візії» (Шумило, 2003: 185).

Висновки. Ця новела Г. Журби, «імпресіонізм, зумовлений розгублено-нервовим станом героя інтелігента», наголошує Н. Шумило (Шумило, 2003: 267), як і ряд інших її ранніх творів, є яскравим свідченням того, що в українській прозі імпресіонізм

ресіонізм був індикатором розвитку літератури в напрямі пошуків нового способу художнього мислення – розвитку, суголосного динаміці європейських літератур ХХ ст. Це пояснює його органічне переплетення з іншими новітніми стилями (неоромантизмом, символізмом, експресіонізмом), що становили собою поступ у тому ж напрямі.

Новелі Г. Журби «Гістерія» поряд із іншими її творами притаманна також риса, яку Ю. Кузнецов вважає прикметною для творів, що написані у стилі психологічного імпресіонізму – «дослі-

дження душі ніби під мікроскопом у нормі та в екстремальному стані» (Кузнецов, 1995: 258).

Отже, зроблений нами аналіз твору «Гістерія» Галини Журби засвідчує особливості розвитку її ранньої творчості в дискурсі українського модернізму, серед яких перш за все – тяжіння до глибокого психологізму, ліризація прози, що веде до розмитості жанрової структури, а також стильовий синкретизм, за якого у прозі письменниці вияскравлюються риси символізму, імпресіонізму та експресіонізму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гинзбург Л. Я. О литературном герое. Ленинград : Советский писатель, 1979. 224 с.
2. Гуляк А., Науменко М. Сенсорні чинники настроєвості в оповіданні Галини Журби «Черешні». *Серія «XX століття: від модерності до традиції». Творчість Галини Журби і міжвоєнна доба в українській літературі* : збірник наукових праць. Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2014. Вип. 3. С. 31–38.
3. Денисюк С. П. Українознавство початку 20 століття : характер, проблеми (на матеріалі журналу «Українська хата» (1909–1914)) : дис ... канд. філол. наук : 09.00.12. Київ, 1998. 176 с.
4. Журба Г. Гістерія. *Українська хата*. 1913. № 1. С. 3–12 ; № 2. С. 90–100 ; № 3. С. 158–159.
5. Іванишин П. Націософські засади тлумачення творчості Галини Журби: вісниківський аспект. *Серія «XX століття: від модерності до традиції». Творчість Галини Журби і міжвоєнна доба в українській літературі* : збірник наукових праць. Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2014. Вип. 3. С. 56–67.
6. Крупка В. Поетика ліричного імпресіонізму в новелі «Черешні» Галини Журби. *Серія «XX століття: від модерності до традиції». Творчість Галини Журби і міжвоєнна доба в українській літературі* : збірник наукових праць. Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2014. Вип. 3. С. 50–55.
7. Кузнецов Ю. Б. Імпресіонізм в українській прозі кінця ХІХ – початку ХХ ст. : Проблем естетики і поетики. Київ : Зодіак-ЕКО, 1995. 304 с.
8. Мацько В. Концепція життєтворчості в поезиці Галини Журби. *Серія «XX століття: від модерності до традиції». Творчість Галини Журби і міжвоєнна доба в українській літературі* : збірник наукових праць. Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2014. Вип. 3. С. 68–77.
9. Хоцянівська І. Особливості поезики малої прози Леся Мартовича і Галини Журби. *Серія «XX століття: від модерності до традиції». Творчість Галини Журби і міжвоєнна доба в українській літературі* : збірник наукових праць. Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2014. Вип. 3. С. 112–120.
10. Шумило Н. Під знаком національної самобутності : українська художня проза і літературна критика кінця ХІХ – поч. ХХ ст. : монографія. Київ : Задруга, 2003. 354 с.

REFERENCES

1. Gynzburg L. Ya. O lyteraturnom heroe. Lenynhrad [About the literary hero.] : Sovetskyi pysatel, 1979. P. 224 [in Russian].
2. Huliak A., Naumenko M. Sensorny chynnyky nastroievosti v opovidanni Halyny Zhurby «Chereshni». [Sensory mood factors in Halyna Zhurba's story "Cherries"]. *Seriia «XX stolittia: vid modernosti do tradytsii». Tvorchist Halyny Zhurby i mizhvoienna doba v ukrainkii literaturi: zbirnyk naukovykh prats. LLC firm "Planer" Vinnytsia*, pp. 31–38. [in Ukrainian].
3. Denysiuk S. P. Ukrainoznavstvo pochatku 20 stolittia : kharakter, problemy (na materialy zhurnalu «Ukrainska khata» (1909–1914)) [Ukrainian studies of the early 20th century: nature, problems (based on the material of the magazine "Ukrainian House")] : Dys... kand. filol. nauk : 09.00.12. Kyiv, 1998. P. 176. [in Ukrainian].
4. Zhurba H. Histeriia. [Hysteria]. *Ukrainska khata*. 1913. № 1. S. 3–12 ; № 2. S. 90–100 ; № 3. S. 158–159.
5. Ivanyshyn P. Natsiosofski zasady tлумachennia tvorchosti Halyny Zhurby: visnykivskyy aspekt. [National-philosophical principles of Halyna Zhurba's creativity interpretation: bulletin aspect]. *Seriia «XX stolittia: vid modernosti do tradytsii». Tvorchist Halyny Zhurby i mizhvoienna doba v ukrainkii literaturi: zbirnyk naukovykh prats. LLC firm "Planer" Vinnytsia*, pp. 56–67. [in Ukrainian].
6. Krupka V. Poetyka lirychnoho impresionizmu v noveli «Chereshni» Halyny Zhurby. [Poetics of lyrical impressionism in Halyna Zhurba's short story "Cherries"]. *Seriia «XX stolittia: vid modernosti do tradytsii». Tvorchist Halyny Zhurby i mizhvoienna doba v ukrainkii literaturi: zbirnyk naukovykh prats. LLC firm "Planer" Vinnytsia*, pp. 50–55. [in Ukrainian].
7. Kuznetsov Yu. B. Impresionizm v ukrainkii prozi kintsia XIX – pochatku XX st. : Problem estetyky i poetyky. [Impressionism in Ukrainian prose of the late nineteenth – early twentieth century. : Problems of aesthetics and poetics]. Kyiv : Zodiak-EKO, 1995. P. 304. [in Ukrainian].
8. Matsko V. Kontseptsiia zhyttietvorchosti v poetytsi Halyny Zhurby. [The concept of life in the poetics of Halyna Zhurba's]. *Seriia «XX stolittia: vid modernosti do tradytsii». Tvorchist Halyny Zhurby i mizhvoienna doba v ukrainkii literaturi: zbirnyk naukovykh prats. LLC firm "Planer" Vinnytsia*, pp. 68–77. [in Ukrainian].
9. Khotsianivska I. Osoblyvosti poetyky maloi prozy Lesia Martovycha i Halyny Zhurby. [Features of the poetics of short prose by Lesya Martovych and Halyna Zhurba]. *Seriia «XX stolittia: vid modernosti do tradytsii». Tvorchist Halyny Zhurby i mizhvoienna doba v ukrainkii literaturi: zbirnyk naukovykh prats. LLC firm "Planer" Vinnytsia*, pp. 112–120. [in Ukrainian].
10. Shumylo N. Pid znakom natsionalnoi samobutnosti : ukrainska khudozhnia proza i literaturna krytyka kintsia XIX – poch. XX st. : monohrafiia. [Under the sign of national identity: Ukrainian fiction and literary criticism of the late nineteenth – early. XX century : monograph.]. Kyiv : Zadruha, 2003. P. 354. [in Ukrainian].